

Czesi

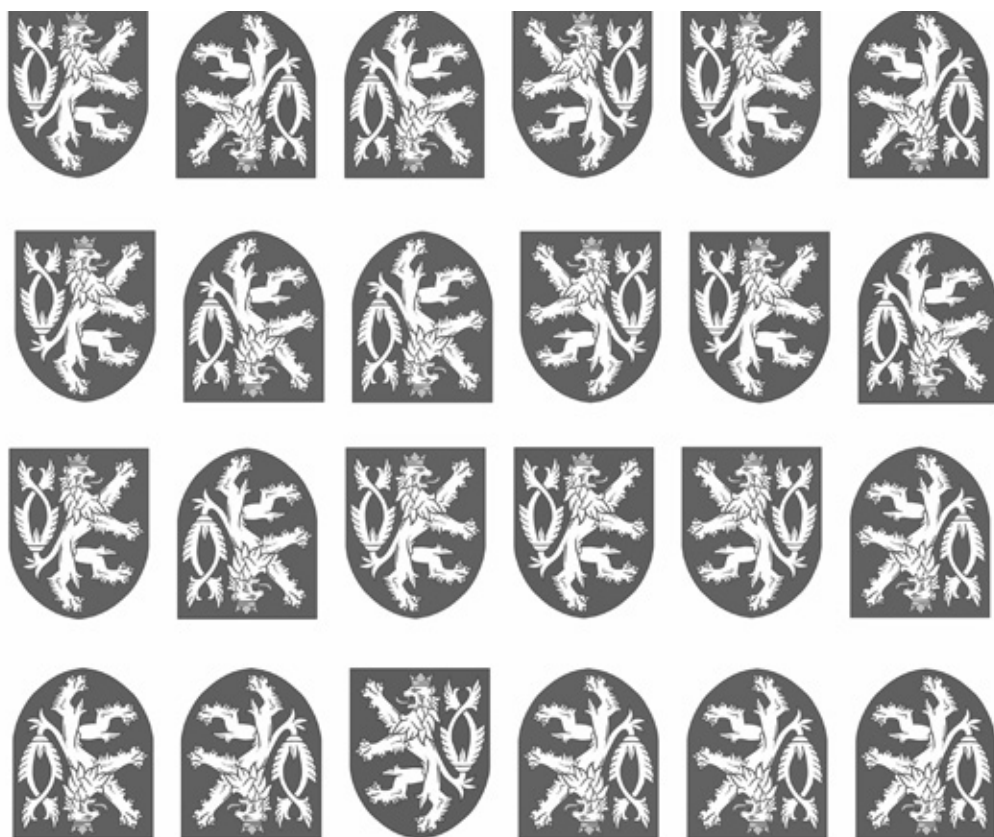
Petr Jokeš
Przewodnik po historii
narodu i państwa

avalon

Czesi

Przewodnik po historii
narodu i państwa

Czesi

Petr Jokeš

Przewodnik po historii
narodu i państwa

avalon

Publikacja dofinansowana przez Wydział Filologiczny – Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego

Recenzje

dr hab. Jan Jacek Bruski, prof. UJ

prof. dr hab. Paweł Jaworski

Redakcja techniczna

Anna Dziadzio

Redakcja i korekta

Anna Dziadzio

Rysunki

Paweł Kołodziejski

Opracowanie map

Grzegorz Zachara

Projekt okładki i stron tytułowych

Mariusz Mrozowicz

Opracowanie typograficzne i skład

Drukarnia TECHNET

Copyright by Pert Jokeš & Wydawnictwo Avalon Sp. z o.o., wyd. I,
Kraków 2020

ISBN 978-83-7730-478-5

Druk

Drukarnia Technet

A

Zamówienia przyjmuje:

Wydawnictwo AVALON Sp. z o.o.

ul. Żmujdzka 6B; Kraków

tel. +48 577 000 186

zamowienia@wydawnictwoAVALON.pl

www.wydawnictwoAVALON.pl

Moim rodzicom i siostrze

Spis treści

Wstęp, czyli to, czego autor właściwie nie chciał pisać

Kraj w środku Europy

O czasach najstarszych

Pierwsi ludzie na terytorium Czech • „Łowcy mamutów” • Neolityczne nowinki • Epoka brązu • Epoka żelaza • Celtowie • Germanie i Rzymianie

Przychodzą Słowianie

Mit o praojcu Czechu • Przyjście Słowian • Awarowie • Państwo Samona • Bitwa pod Wogastisburgiem • Zmiany w społeczeństwie słowiańskim w VIII wieku • Upadek państwa Awarów

Wielkie Morawy

Pierwsze księstwa słowiańskie w Europie Środkowej • Pojawia się chrześcijaństwo • Mojmir i Pribina • Misja Cyryla i Metodego • „Złodzieje owieczek” • Sukces w Rzymie • Tron obejmuje Świętopełk • Metody uwięziony przez biskupów frankońskich • Powrót Metodego • Śmierć Metodego i wygnanie jego uczniów • Mojmir II następcą Świętopełka • Najazdy węgierskie i upadek Wielkich Moraw

Awans Czech

Czechy usamodzielniają się • Podział Czech na plemiona, dynastia Przemyślidów • Święty Wacław • Śmierć świętego Wacława i jego kult • Bolesław I Śrogi • Bitwa na Lechowym Polu • System grodowy • Ślub Dobrawy i Mieszka • Bolesław II Pobożny i założenie biskupstwa w Pradze • Biskup Wojciech • Wymordowanie Sławnikowiców • Emigracja i śmierć biskupa Wojciecha

XI wiek: kryzys i nowe perspektywy

Zmiany w Europie Środkowej w czasach ok. roku 1000 • Kryzys państwa czeskiego po śmierci Bolesława II • Walki o tron • Ponowna stabilizacja Czech zasługą księcia Oldrzy-

cha • Powstanie klasztoru w Sázavie • Rządy Brzetysława I • Najazd na Gniezno w 1038 roku • Statuty Brzetysława • Książę Spycigniew i „wygnanie Niemców” • Wratisław I, pierwszy czeski król • Konflikt Wratisława z bratem Jaromirem i odnowienie biskupstwa w Ołomuńcu

XII wiek: coraz bliżej Europy

Utrata stabilności państwa po śmierci Wratisława I • Władysław I i osłabienie zasady senioratu • Walka o tron po śmierci Władysława I • Zwycięstwo Sobiesława I w bitwie pod Chlumcem i jego znaczenie • Władysław II, drugi czeski król • Czeski udział w walkach Fryderyka Barbarossy z Mediolanem • Zmiany cywilizacyjne w Czechach XII wieku: rozmach życia zakonnego, kontakty z Ziemią Świętą, kolonizacja wewnętrzna • Walki o tron po rezygnacji Władysława II • Powstanie Marchii Moraw • Uгода między Władysławem Henrykiem i Przemysłem Ottokarem kończy okres walk o tron

Nadchodzi stulecie wielkich zmian

Przemysł I Ottokar wykorzystuje konflikty w Niemczech • Czechy królestwem • *Złota Bulla Sycylijska* • Zmiany cywilizacyjne za czasów Przemysła I Ottokara: zakładanie miast, formowanie się szlachty, przyspieszenie procesu kolonizacji • Osadnicy niemieccy • Rozwój górnictwa • Biskup praski Andrzej i jego walka o emancypację Kościoła • Rządy Wacława I: modernizacja kraju dalej trwa • Najazd mongolski • Opanowanie ziem austriackich

Król żelazny i złoty

Założycielska pasja Przemysła II Ottokara • Zaangażowanie króla w Prusach i na Litwie • Ciąg dalszy sporu o dziedzictwo Babenbergów; bitwa pod Kressenbrun • Rozwód i nowy ślub króla • Konflikt ze szlachtą • Konflikt z Rudolfem Habsburgiem • Przegrana wojna 1276 roku • Bitwa na Morawskim Polu i śmierć Przemysła II Ottokara • „Złe lata”

Powrót króla

Czeska szlachta w roli obrońcy państwa • Powrót królewicza Wacława do Czech • Wzlot i upadek Zawiszy z Falkensztejn • Koronacja Wacława II • Wacław II i Polska • Fenomen Kutnej Hory i reforma monetarna • Ciekawe zainteresowania króla i próba założenia uniwersytetu • Fiasko polityki Wacława II na Węgrzech • Imponujące zwycięstwo nad królem Albrechtem i śmierć Wacława II • Krótkie rządy Wacława III

Czasy Jana Luksemburczyka

Poszukiwanie króla po wymarciu Przemyślidów • Henryk Karyński i Rudolf Habsburg • Królem Jan Luksemburczyk

- Problemy nowego króla w Czechach • Umowy z Domažlic
- „Nikt nie załatwi swojej sprawy bez czeskiego króla” • Kontynuacja czeskiej ekspansji na Śląsku • Losy królewicza Karola
- „Włoska signoria” Luksemburgów • Spotkanie w Meranie roku 1333 i powrót następcy tronu do Czech

Ojciec ojczyzny

Królewicz wzmacnia władzę królewską • Założenie arcybiskupstwa w Pradze i budowa nowej katedry • Karol wybrany na króla Niemiec • Śmierć króla Jana w bitwie pod Crécy • Śmierć Ludwika Bawarskiego • Karol królem czeskim i niemieckim • Założenie uniwersytetu i Nowego Miasta w Pradze • Karlštejn • Nowe księgi ziemskie • *Złota Bulla* dla Niemiec • *Maiestas Carolina* • Charakter polityki Karola IV; Praga jako centrum Rzeszy

Koniec pięknych czasów

Koniec epoki Karola IV • Wielka schizma zachodnia • Śmierć Karola IV • Wacław IV: mocne i słabe strony nowego króla • Konflikt króla z arcybiskupem Janem z Jensejnu • Król otacza się mieszczanami i drobną szlachtą

W stronę burzy

Tragiczny finał konfliktu króla z arcybiskupem: śmierć Jana z Pomuka • „Jednota pańska” i pierwsza niewola króla • Mord na Karlštejnie • Detronizacja Wacława IV w Niemczech • Nowa eskalacja konfliktów wewnętrznych, druga niewola króla • Brak bezpieczeństwa, klimat niepewności w społeczeństwie

Jan Hus

Prekursorzy Husa • Pochodzenie i młodość przyszłego reformatora • Sytuacja na uniwersytecie praskim pod koniec XIV wieku • Wpływ Jana Wiklefa • Hus kaznodzieją w Kaplicy Betlejemskiej • Konflikt na uniwersytecie i jego rozwiązanie: dekret kutnohorski 1409 roku • Hus oskarżony przed papieżem • Hus na soborze w Konstancji • Śmierć Husa na stosie 6 lipca 1415 roku • Reakcja Czechów: powstanie ruchu husyckiego • Pielgrzymki na góry, wzrost egzaltacji religijnej • Wybuch rewolucji: pierwsza defenestracja praska i śmierć Wacława IV

W imię kielicha

Husyci przejmują kontrolę nad Pragą • Cztery artykuły praskie • Założenie Táboru • Pierwsza krucjata przeciw husytom i jej porażka • Sejm w Čáslaviu • Fiasko drugiej krucjaty przeciw husytom • Konflikty między husytami po porażce drugiej krucjaty • Śmierć Žižki • Prokop Golý następcą Žižki • Husyci przenoszą walki na terytorium wroga • Klęski krucjat pod

Tachovem 1427 roku i pod Domažlicami 1431 roku • Husyci na soborze w Bazylei • Porażka radykałów pod Lipanami 1434 roku • Kompaktaty

Husycki król

Krótkie panowanie Albrechta Habsburga • Władysław Pogrobowiec • Wschodnioczeski landfryd i Jerzy z Podiebradów • Jerzy z Podiebradów zarządcą ziemskim • Śmierć Władysława Pogrobowca i wybór Jerzego na króla • Konflikt króla Jerzego z papieżem • Wojna z Maciejem Korwinem • Śmierć Jerzego i sukcesja Jagiellonów

Jagiellonowie w Czechach

Rządy Władysława II Jagiellończyka • Czechy „wracają do Europy”; gotyk władysławowski i początki renesansu • Rozruchy w Pradze 24 września 1483 roku • Pokój kutnohorski 1485 roku • Konflikt szlachty z miastami • Władysławowski porządek ziemski • Ugoda świętowacławska • Ludwik Jagiellończyk • Katastrofa pod Mohaczem 1526 roku

Pierwsi Habsburgowie

Umowy wiedeńskie z roku 1515 • Ferdynand I królem Czech i Węgier • Pojawienie się reformacji • Walki z Turkami: sułtan oblega Wiedeń i zajmuje Budę • Konflikt stanów czeskich z Ferdynandem w roku 1547 • Sobór trydencki: katolicyzm kontratakuje • Rządy Maksymiliana II, „Czeska konfesja”

Praga magiczna

Rudolf II • Praga stolicą cesarstwa • Stronnictwo hiszpańskie • Niepowodzenia Rudolfa II i *List majestatyczny* • Kolejne niepowodzenia Rudolfa II i jego śmierć • Rządy Macieja Habsburga i sprawa sukcesji • Ferdynand Styryjski

„Ohydna rebelia”

Spór o kościoły w Broumowie i Hrobie • Zjazd stanów niekatolickich w Pradze w maju 1618 roku • Druga defenestracja praska: wybuch powstania • Rząd trzydziestu dyrektorów • Słabe strony powstania • Fryderyk z Palatynatu czeskim królem • Bitwa na Białej Górze i porażka powstania

Po Białej Górze

Znaczenie klęski na Białej Górze • Ukaranie uczestników powstania • Konfiskaty i ich beneficjenci • Wojna toczy się dalej • Sukcesy Wallensteina • Odnowiony porządek ziemski • Wygnanie protestantów • Koniec pierwszego generalatu Wallensteina • Do wojny przystępuje Szwecja • Drugi generalat Wallensteina • Bitwa pod Lützen • Upadek Wallensteina i jego

śmierć • Następstwa upadku Wallensteina • Kontrofensywa strony katolickiej i pokój praski w roku 1635 • Ostatnie lata wojny trzydziestoletniej • Oblężenie Pragi w roku 1648 • Pokój westfalski

„Mroki”

Rekatolizacja, jej sukcesy i porażki • Epoka baroku • Jeszcze o charakterze zmian w wyniku Białej Góry • Napięcia społeczne po wojnie trzydziestoletniej • Wojny z Turkami • Zmiany gospodarcze: zakładanie manufaktur • Sankcja pragmatyczna i jej konsekwencje

Pod berłem Marii Teresy

Wojna o sukcesję austriacką • Utrata Śląska i Ziemi Kłodzkiej • Wojna siedmioletnia • Zwycięstwa Austriaków pod Kolinem i Domašovem • Następstwa utraty Śląska

Reformy Marii Teresy i Józefa II

Reforma szkolnictwa • Rewolucja cywilizacyjna: wprowadzenie obowiązku szkolnego • Problem poddaństwa osobistego • Powstanie chłopskie we wschodnich Czechach w roku 1775 • Zniesienie poddaństwa osobistego • Patent tolerancyjny • Kasata części klasztorów, konflikt Józefa II z papieżem i jego polityka wyznaniowa • Reforma podatkowa • Zmęczenie społeczeństwa reformami i rządy Leopolda II • Austria a wojny napoleońskie

W wirach odrodzenia

Fenomen Odrodzenia narodowego • Sytuacja języka i narodu czeskiego w XVII i XVIII wieku • Josef Dobrovský i jego zasługi • Czeska kultura na przełomie XVIII i XIX wieku i znaczenie teatru • „Etap Dobrovskiego” i „etap Jungmanna” • Josef Jungmann • Bale i sentymentalne piosenki, czyli wojna o duszę narodu w czasach drobnomieszczańskiej idylli • *Rękopisy* • Znaczenie *Rękopisów* i ich autorstwo

A jednak polityka

Polityczne aspekty Odrodzenia • Sympatie prorosyjskie • Reakcje na powstanie listopadowe w Polsce • Karel Hynek Mácha • Zmiany w społeczeństwie: industrializacja i migracja do miast • Pierwsze protesty robotnicze • František Palacký i Karel Havlíček Borovský • Repeal

Rewolucyjne lata 1848–1849

Wybuch Wiosny Ludów w Europie i w Austrii • Zebranie w Łaźni świętego Wacława • Komitet świętowaclawski • Sytuacja w państwie Habsburgów komplikuje się: wypadki na Węgrzech

• Parlament Frankfurcki • Palacký pisze do Frankfurtu • Konflikty między narodami Austrii • Zjazd słowiański • Drogi Czechów i Niemców zaczynają się rozchodzić • Powstanie w Pradze • Zniesienie pańszczyzny • Konserwatyści kontratakują: Jelačić i Radecký • Październikowe powstanie w Wiedniu i jego upadek • Cesarzem Franciszek Józef I • Rozwiązanie parlamentu i konstytucja oktrojowana • Porażka rewolucji na Węgrzech • Spisek majowy • Samotna walka Karla Havlíčka Borovského i jego zesłanie

Absolutyzm Bacha

Powrót do absolutyzmu • Rozwój gospodarczy • Charakter reżimu Bacha • Zesłanie i śmierć Karla Havlíčka Borovského • Almanach Máj • Upadek systemu bachowskiego

Czechy w ramach Austrii 1860–1867

W stronę demokracji: Patent lutowy • Czesi korzystają ze swobód obywatelskich • Sokół • Staroczesi i młodoczesi • Napięcie między Austrią i Prusami • Wojna prusko-austriacka w roku 1866 • Polityka austriacka po przegranej wojnie • Uгода austro-węgierska • Konstytucja grudniowa i wprowadzenie dualizmu

Czeska reakcja na dualizm

Rozczarowanie Czechów • „Obozy ludu” • Projekt *Artykułów fundamentalnych* i jego upadek • Okres pasywnej opozycji • „Polityka okruszków” • Czeskie sukcesy: podział uniwersytetu i politechniki, rozwój nauki, sztuki i przemysłu • Ruch robotniczy i powstanie partii socjaldemokratycznej • Walka o *Rękopisy*

Przed Wielką Wojną

Pozycja Czechów w ramach Austro-Węgier przed I wojną światową • Konflikt czesko-niemiecki • Punktacje • Rozporządzenia językowe Badeniego • Pakt morawski • Tomáš Garrigue Masaryk • Afera Hilsnera • Proces zagrzebski • Współpraca Czechów ze Słowakami i narodami południowosłowiańskimi.

Wielka Wojna

Wybuch I wojny światowej • Stosunek Czechów do wojny • Represje wobec Czechów • Masaryk rozpoczyna walkę przeciw Austro-Węgrom • Sukcesy „akcji zagranicznej” • Legiony czechosłowackie • Śmierć Franciszka Józefa I • Polityka cesarza Karola I • Kryzys w zaopatrzeniu • Apel pisarzy czeskich z maja 1917 roku • Deklaracja z 6 stycznia 1918 roku • Agonia Austro-Węgier • Ogłoszenie niepodległości

Początki Pierwszej Republiki

Rodzi się nowe państwo • Deklaracja Martinska • Opanowanie Słowacji • Opanowanie terenów niemieckich • Spór z Polską o Śląsk Cieszyński • Przyłączenie Rusi Podkarpackiej • Problemy związane z nowymi granicami

Burzliwe lata 1918–1920

Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe • Detronizacja Habsburgów • Śmierć Štefánika • Rząd koalicji ogólnonarodowej • Trudne następstwa wojny • Nowa waluta: korona czeskosłowacka • Reformy społeczne • Wybory samorządowe • Vlastimil Tusar premierem • Fala nastrojów rewolucyjnych i problem transportów do Polski • Rozruchy w grudniu 1920 roku • Założenie Komunistycznej Partii Czechosłowacji

Złote lata dwudzieste

Stabilizacja Czechosłowacji • Sojusz z Francją i Mała Ententa • Osłabienie międzynarodowej pozycji państwa: Rapallo, Locarno • Aktywizm niemiecki • Rozdrobnienie sceny politycznej • Znaczenie „Zamku” • Skomplikowana struktura narodowościowa państwa • Przykłady nacjonalizmu czeskiego • Spory czesko-słowackie i czechosłowakizm • Pozytywne strony współżycia czesko-słowackiego

Lata przełomu

Rozwój kultury czeskiej w czasie Pierwszej Republiki • Afera Tuki • Bolszewizacja Komunistycznej Partii Czechosłowacji • Wielki kryzys • Radykalizacja ludności: Słowacy • Radykalizacja ludności: Niemcy • Sudetendeutsche Partei i Konrad Henlein • Wyborcze zwycięstwo SdP 1935 roku • Układ sojuszniczy ze Związkiem Radzieckim i Francją • Czechosłowacja polem walki z nazizmem: przypadki Teodora Lessinga i Rudolfa Formisa

Walka o przeżycie

Dymisja prezydenta Masaryka • Wybory nowego prezydenta: blok grudniowy i jego porażka • Prezydentura Beneša: przygotowania do wojny • Kryzys w Partii Sudetoniemieckiej i nieudany kompromis czesko-niemiecki • Anszlus Austrii • Program karlowarski • Mobilizacja majowa • Misja Runcimana • Czwarty plan • Próba powstania Niemców sudeckich • Spotkanie w Berchtesgaden • Ultimatum z 19 września 1938 roku • Przyjęcie ultimatum i upadek rządu Hodży • Współpraca Hitlera z Polską i Węgrami • Spotkanie w Godesbergu • Mobilizacja wrześniowa • Konferencja w Monachium • Kapitulacja

Druga Republika

Kampania Hitlera przeciw Czechosłowacji się nie kończy • Zmiana klimatu politycznego w państwie • Ograniczenie liczby partii politycznych • Rząd Rudolfa Berana • Autonomia dla Słowacji • Prezydentem Emil Hácha • Powstanie Republiki Słowackiej • Okupacja reszty Czechosłowacji

Pod protektorem Hitlera

Utworzenie Protektoratu Czech i Moraw • Wspólnota Narodu • Ruch oporu • Emigracja niepodległościowa • Demonstracje w Pradze jesienią 1939 roku i odwet nazistów • Centralne Dowództwo Krajowego Ruchu Oporu • Czeski i słowacki udział w walkach na Zachodzie • Rozwój ruchu oporu i zastąpienie protektora von Neuratha przez Reinharda Heydricha • „Sukcesy” Heydricha • Zamach na Heydricha • Heydrichiada • Współpraca czechosłowacko-radziecka • Sytuacja na Słowacji • Słowackie Powstanie Narodowe • Operacja karpacko-dukieleńska • Czeski ruch oporu w defensywie

Koniec wojny

Odnowienie państwa na terenach wyzwolonych • Utrata Rusi Podkarpackiej • Idea wygnania Niemców i Węgrów • Nowy system polityczny • Program koszycki • Skład nowego rządu • Sytuacja w protektoracie pod koniec wojny • Powstanie w protektoracie • Walki w Pradze • Wyzwolenie

Dziwna demokracja

Cienie wyzwolenia: zemsta na Niemcach • Pozycja Słowacji • Dekrety retrybucyjne • Nacjonalizacja • Front Narodowy • Wysiedlenie Niemców • Wybory w maju 1946 roku • Komuniści dążą do przejęcia władzy • Stalin zakazuje Czechosłowacji przyjęcia Planu Marshalla • „Mały pucz” na Słowacji

Praski pucz

Konflikt sił demokratycznych z komunistami w rządzie • Dymisja części ministrów • Walka o sposób rozwiązania kryzysu • Milicje Ludowe • „Komitety działania” w drodze po władzę • Bierność demokratów • Zwycięstwo komunistów

W mrokach stalinizmu

Wybory w maju 1948 roku • Nowa konstytucja i dymisja prezydenta Beneša • Terror komunistów • Procesy polityczne: Milada Horáková, Heliodor Píka i inni • Rewolucja pożera swoje dzieci: Rudolf Slánský • Bilans terroru • Emigracja • Problemy gospodarcze

W mrokach poststalinizmu

Reforma waluty w roku 1953 • Czechosłowacka wersja „odwilży”
• Antonín Novotný pierwszą osobą w państwie • Konstytucja
z roku 1960 • Sytuacja szarego człowieka poprawia się

Dyskretny urok lat sześćdziesiątych

Względna liberalizacja reżimu w latach sześćdziesiątych • *Tchó-
rze Škvoreckiego* • Nowa Fala i sukcesy czechosłowackiego kina
• Frakcja reformatorska w KPCz • IV zjazd Związku Pisarzy
Czechosłowackich w roku 1967 • Wydarzenia strahovskie • Ale-
xander Dubček pierwszym sekretarzem KPCz

Praska Wiosna

Rozpoczęcie reform • Rząd Oldřicha Černíka • Program działa-
nia • Zniesienie cenzury i aktywizacja społeczeństwa • Niepokój
„bratnich partii” • *Dwa tysiące słów* • Rosnące napięcie na linii
Praga–Moskwa • Inwazja Układu Warszawskiego

Okupacja

Protesty przeciw okupacji i krach planów okupanta • Rozmowy
w Moskwie i protokół moskiewski: kapitulacja ekipy Dubčeka
• Degrengolada obozu reform • Federalizacja państwa • Samo-
spalenia Jana Palacha i innych • Wydarzenia hokejowe • Gustáv
Husák pierwszym sekretarzem • Demonstracje w sierpniu
1969 roku • Represje przeciw zwolennikom reform • Znaczenie
wydarzeń z lat 1968–1969.

Wnioski ponad wszystko

Wnioski z wydarzeń kryzysowych po XIII zjeździe KPCz • Życie
na emigracji • Społeczność dysydentów • *Karta 77* i reakcja
reżimu na nią • Kryzys bloku wschodniego • Reformy Gorba-
czowa w ZSRR

Zmierzch i upadek dyktatury

Dylematy kierownictwa KPCz • Miloš Jakeš sekretarzem
generalnym • Aktywizacja społeczeństwa • *Lidové noviny*
• Demonstracje w Bratysławie i Pradze • Międzynarodowa izo-
lacja kierownictwa KPCz • Tydzień Palacha • Petycja *Kilka
zdań* • Demontaż komunizmu w Polsce i na Węgrzech • Pobi-
cie uczestników manifestacji 17 listopada 1989 roku w Pradze
• Strajk w teatrach i na uczelniach • Masowe demonstracje
• Forum Obywatelskie i Społeczństwo Przeciwko Przemocy
• Rząd Mariana Čálfy • Václav Havel prezydentem

W nowej rzeczywistości

Zmiany w polityce i społeczeństwie • Pierwsze wolne wybory
• Prywatyzacja • Problemy w stosunkach czesko-słowackich

Spis treści

- Rozpad OF a VPN, formowanie nowych partii politycznych
- Wybory w czerwcu 1992 roku • Kryzys w stosunkach czesko-słowackich • Podział Czechosłowacji • Powstanie Republiki Czeskiej 1 stycznia 1993 roku

Spis wykorzystanej literatury

Pochodzenie zdjęć

Indeks osobowy

Wstęp, czyli to, czego autor właściwie nie chciał pisać

Szczerze mówiąc, autor nie lubi wstępów i prawie nigdy ich nie czyta. Jednak potrzebnych jest kilka wyjaśnień, które, mam nadzieję, pomogą polskiemu czytelnikowi lepiej zrozumieć tę oto książkę. Jej celem było przedstawienie polskiej publiczności historii Czech, ale też poniekąd pokazanie, jak tę historię postrzegają sami Czesi. Dlatego, aczkolwiek starałem się uwzględniać polski (ale też szerszy, środkowoeuropejski, a nawet europejski i światowy) kontekst, akcenty rozłożone są przede wszystkim na podstawie czeskiego punktu widzenia. Autor z góry przeprosza tych wszystkich, którym być może będzie w książce brakować więcej informacji o stosunkach polsko-czeskich. Tu jednak chodzi o historię Czech, a nie wzajemnych relacji naszych narodów – te przedstawiono w zakresie odpowiadającym ich znaczeniu w ramach całości czeskich dziejów.

Przy okazji chciałbym gorąco podziękować wszystkim tym, bez których *Czesi* nie mogliby powstać. A więc zwłaszcza mojej żonie Katarzynie, która – pytając mnie często o rozmaite momenty z czeskiej historii – właściwie podsunęła mi pomysł napisania książki, a później była jej pierwszym czytelnikiem i recenzentem. Chciałbym również podziękować wszystkim kolegom historykom, którzy zgodzili się na przeczytanie fragmentów tekstu i swoimi uwagami przyczynili się do jego udoskonalenia. I – *last but not least* – dziękuję wszystkim studentom filologii czeskiej, których uczyłem w ubiegłych latach historii Czech na slawistykach we Wrocławiu i w Krakowie. Dzięki nim mogłem lepiej zrozumieć oczekiwania i potrzeby potencjalnego polskiego czytelnika.

Kraj w środku Europy

Kraj, którego historię będziemy opowiadać, leży w środku lub – jak Czesi chętnie mówią – w sercu Europy. Składa się z trzech części. Największe są leżące na zachodzie Czechy, okrążone ze wszystkich stron górami lub przynajmniej obszarami wyżynnymi: patrząc na mapę, można odnieść wrażenie, że widzimy gigantyczny krater po asteroidzie, która w pradawnych czasach uderzyła tu w naszą planetę. Mniej więcej pośrodku leży nad rzeką Wełtawą Praga, od wieków centrum kraju. Kolejną częścią kraju są Morawy, zamknięte górami prawie w zupełności od strony zachodu, północy i wschodu, lecz otwarte w stronę południa. Do północnej części Moraw wreszcie przylega Śląsk, a właściwie tylko fragment tej historycznej krainy, której większość znajduje się dziś w Polsce. Na Morawach i na Śląsku nie wykształciło się jedno główne centrum, takie jak Praga w Czechach. Za stolicę Moraw uważamy dziś Brno, ale ważną rolę odgrywają również Ołomuniec i Ostrawa. Podobnie jest na Śląsku: jego historyczne centrum stanowi Opawa, jednak Ostrawa, znajdująca się po obu stronach granicy morawsko-śląskiej, ma również olbrzymie znaczenie.

Ciekawe jest, że język czeski nie ma prostej nazwy dla całego kraju. Czeskie słowo *Čechy* oznacza tylko jego zachodnią część, bez Moraw i Śląska. Dlatego po podziale Czechosłowacji w latach dziewięćdziesiątych XX wieku nowo powstałe państwo długo nazywano *Republika Czeska*, a dopiero w ostatnich latach przyjął się, przez wielu Czechów nie lubiany, wyraz *Česko*. W języku polskim jest odwrotnie: mówiąc o Czechach, mamy na myśli cały kraj, natomiast nie ma słowa jednoznacznie kojarzonego tylko z Czechami w sensie zachodniej części kraju. Dla każdego, kto opisuje historię tego kraju po polsku, jest to pewnym wyzwaniem, zwłaszcza

jeżeli chodzi np. o czasy – a były w czeskiej historii takie – kiedy Czechy i Morawy znajdowały się w konflikcie, a nawet prowadziły przeciwko sobie wojny. Starłem się, żeby w książce to, czy mówimy o całym kraju, czy też tylko o zachodniej jego części, wynikało z kontekstu – by dodatkowe wyjaśnienia nie utrudniały lektury. Pozwoliłem sobie na nie tylko w szczególnych przypadkach.

Tak jak zmieniała się nasza planeta, zmieniało się miejsce, gdzie znajdują się Czechy. Kilka razy było tu morze, kilka razy ląd. Ostatecznie – przynajmniej do tej pory – zwyciężył ląd. Dzięki temu, kiedy pojawili się na Ziemi ludzie, mogli po czasie dotrzeć również do krainy, która w przyszłości miała zostać Czechami. Ponieważ nadawała się do zamieszkania, osiedli w niej. I mieszkają tu do dziś.

O czasach najstarszych

Pierwsi ludzie na terytorium Czech • „łowcy mamutów” • Neolityczne nowinki • Epoka brązu • Epoka żelaza • Celtowie • Germanie i Rzymianie

Kiedy pojawili się na ziemiach czeskich pierwsi ludzie? Archeologowie dzielą najstarszy etap historii człowieka, **epokę kamienia**, na trzy części – najstarszy paleolit, mezolit i najmłodszy neolit. W pierwszym z nich można ponadto wyróżnić paleolit dolny, środkowy, górny i późny. Wracając więc do pytania, które postaviliśmy na początku, kiedy dokładnie pojawili się w Czechach pierwsi ludzie – odpowiedź brzmi: nie wiemy. Wiemy jednak, że najstarsze związane z człowiekiem znaleziska pochodzą już z dolnego paleolitu (a więc sprzed mniej więcej miliona lat) – dotyczą one naszego przodka, nazywanego przez antropologów ***homo erectus*** („człowiek wyprostowany”). Miejsc, gdzie je znaleziono, jest w Czechach niewiele: do najważniejszych należą **Beroun** i **Přezletice** pod Pragą oraz **Stránská skála** na terenie Brna.

Ludzie zamieszkiwali tereny dzisiejszych Czech również w następnym okresie, środkowym paleolicie (ok. 300 000–ok. 40 000 lat p.n.e.). Pojawiają się wtedy nowe formy człowieka, znane dziś jako **ludzie neandertalscy**. Znaleziska z tej epoki odkryto np. w jaskiniach **Kůlna** pod Brnem i **Šipka** na północnych Morawach. Nieporównywalnie bogatsze są jednak wykopaliska z górnego paleolitu (ok. 40 000–ok. 10 000 lat p.n.e.). Dotyczy to zwłaszcza środkowych (miejscowość **Předmostí** blisko Přerova) i południowych (wsie **Dolní Věstonice** i **Pavlov**) Moraw, gdzie znaleziono wiele śladów osiedlenia: pozostałości osad, groby, a nawet pierwsze dzieła sztuki, z których najbardziej znana jest figurka **Wenus z Věstonic** (czes. *Věstonická Venuše*). Tu mamy już do czynienia z ludźmi typu ***homo sapiens sapiens***, czyli w zasadzie takimi jak my. Trudnili się oni m.in. polowaniem na mamuty, stąd nazywa się ich często popularnie „łowcami mamutów”.

Wenus z Věstonic. Figurkę kobiety o wysokości 11,5 cm paleolityczny artysta uformował z ziemi zmieszanej z popiołem, a następnie wypalił.

Po górnym i późnym paleolicie nadszedł **mezolit**, stanowiący pewne przedłużenie paleolitu. Natomiast prawdziwa rewolucja dokonała się w **neolicie** (ok. 6000–ok. 4000 lat p.n.e.). Zmiana miała związek z adaptacją ludzi do nowych, korzystniejszych warunków klimatycznych po tym, jak skończył się okres ostatniego zlodowacenia. Dużą rolę odegrał zapewne fakt, że w wyniku coraz efektywniejszych metod polowania ubywało wolno żyjących zwierząt. Rozwiązanie znaleziono w rolnictwie: ludzie nie polegają już na tym, co się „samo wyprodukowało” w przyrodzie, lecz zaczynają celowo uprawiać pierwsze rośliny (pszenica, jęczmień, proso, niektóre warzywa) i hodować zwierzęta (owca, koza, krowa, świnia, pies). Wykształca się tkactwo i produkcja ceramiki – archeolodzy rozróżniają wiele rozmaitych rodzajów ceramiki neolitycznej, róż-

niących się głównie sposobami zdobienia. Także w Czechach i na Morawach odkryto bogate znaleziska neolityczne.

Po epoce kamienia nastąpiła **epoka brązu** (ok. 2000–ok. 750 lat p.n.e.). Jak sama nazwa wskazuje, ważną nowością jest tu wykorzystywanie metali, konkretnie miedzi i cyny, z których produkowano brąz, czyli stop nadający się do produkcji narzędzi, biżuterii, broni. Podobnie jak w neolicie, także w epoce brązu wykształcił się szereg kultur, różniących się między sobą rodzajem produkowanej ceramiki, sposobem grzebania zmarłych i innymi cechami. Spośród kultur tego okresu, obecnych na czeskim terytorium, do ważnych i znanych należy zwłaszcza **kultura łużycka**, uważana dawniej za prekursorkę Słowian. Kultury występujące w epoce brązu na obszarze Europy Środkowej są wciąż jeszcze anonimowe; nie wiemy, jak się nazywały ludy, które je tworzyły, nie znamy imion ówczesnych ludzi. W innych częściach ówczesnego świata sytuacja wygląda inaczej – znamy kultury starożytnego Egiptu czy Mezopotamii, w przypadku których dzięki wynalazkowi pisma możemy do dziś czytać o ludziach tych czasów – królach, faraonach, herosach; choć oczywiście w niektórych przypadkach trudno stwierdzić, czy osoby te istniały na pewno.

Nastąpiła **epoka żelaza**. Tę dzielimy zazwyczaj na dwie części – starszy okres zwany **halsztackim** (VIII–V wiek p.n.e.) i młodszy, **lateński** (IV–I wiek p.n.e.). Obie nazwy pochodzą od stanowisk archeologicznych – Halstatt w Austrii i La Tène w Szwajcarii. W Czechach halsztat reprezentują zwłaszcza **kultury bylanska, śląsko-pląteńska, halsztacka mogiłowa i horákovska**. Przedstawicielem tej ostatniej jest najbardziej znane znalezisko halsztackie na ziemiach czeskich z jaskini **Býčí skála** (pol. Bycza Skała) w Krasie Morawskim na północ od Brna. W roku 1872 odkryto tam dużą ilość ludzkich szczątków (ok. 40 osób, w tym wielu młodych kobiet), biżuterii, naczyń, zboża itd., włącznie z brązową figurką byka, którą uznano za symbol całego odkrycia. Myślano wtedy, że jest to miejsce pochówku halsztackiego wielmoży, pogrzebanego wraz z żonami i służbą. Dziś archeolodzy skłaniają się bardziej ku temu, że jaskinia była świątynią, do której przez dłuższy czas przynoszono dary i gdzie składano krwawe ofiary – zarówno ludzkie, jak i zwierzęce.

Młodszy okres epoki żelaza, czyli kultura lateńska, jest związany z **Celtami**, pierwszym znanym nam z nazwy narodem zamieszkującym Czechy i Morawy. Na ziemiach tych osiadło celtyckie plemię

Kamienna głowa boga lub herosa z Mšeckich Žehrovic w zachodnich Czechach. Rzeźba była częścią celtyckiej świątyni, powstałej w III wieku p.n.e., w której czczono prawdopodobnie przedstawionego na figurze mężczyznę. Kult trwał przez pewien czas. W II lub I wieku p.n.e. świątynię zniszczono, głowę rozbito, a jej części porzucono nieopodal, gdzie leżały do momentu odkrycia w roku 1943. Ponieważ głowa jest tylko fragmentem większego posągu, pozostała część być może wciąż czeka w ziemi na odnalezienie.

zwane **Bojami** – stąd Rzymianie nazywali Czechy ziemią Bojów, *Boiohaemum*, z czego powstała łacińska nazwa Czech, Bohemia. Celtowie przynieśli ze sobą szereg nowych umiejętności – do tej pory w Czechach nieznanych wcale lub wykonywanych na niższym poziomie. Jako pierwsi bili monety, stosowali zamykany na klucz zamek, używali szybkiego koła garncarskiego, na rzece Otawie w południowych Czechach wypłukiwali złoto (szacuje się, że na terenie dzisiejszej Republiki Czeskiej Celtowie wydobyli co najmniej 17 ton złota). Budowali wielkie osady warowne, zwane oppidami – największe z nich to **Závist** i **Stradonice** w centralnych Czechach blisko Pragi; ważne były także **Trísov** w południowych Czechach i **Staré Hradisko** na Morawach. Do ciekawych znalezisk celtyckich należy kamienna głowa z Mšeckich Žehrovic, skarb złotych monet z miej-

scowości Podmokły na zachód od Pragi oraz tzw. skarb z Duchcova: brązowy kociołek napełniony celtycką biżuterią – pierścieniami, bransoletkami, broszkami – znaleziony w źródle termalnym, dokąd wrzucono go zapewne jako ofiarę rytualną.

Od końca II i w ciągu I wieku p.n.e. władza Celtów w Europie Środkowej zaczęła się kurczyć po atakach Daków oraz **Germanów**. Celtowie wycofali się, a dzisiejsze ziemie czeskie zdominowały na kolejne ok. 600 lat plemiona germańskie, przede wszystkim **Markomanowie** (osiedli w Czechach) i **Kwadowie** (na Morawach). Utworzyli oni własne państwa, będące w kontaktach z Imperium Rzymskim, dzięki czemu możemy czerpać informacje o nich z dzieł dziejopisów rzymskich. Wiemy więc – przykładowo – że Markomanów przyprowadził do Czech prawdopodobnie władca **Marbod**, który w młodości przebywał w Rzymie i uzyskaną tam wiedzę wykorzystywał w wojennych i dyplomatycznych zmaganiach z Imperium. I chociaż granica rzymska, słynny *limes Romanus*, leżała na południe od dzisiejszych Czech, Rzymianie uważali również czeskie, a ściślej mówiąc: morawskie, tereny za obszar swojego zainteresowania, na którym operowały ich legiony i gdzie budowano infrastrukturę wojskową. Najważniejszy znany punkt wojskowy Rzymian na terenie dzisiejszej Republiki Czeskiej znajdował się w pobliżu **Mušova**, przy obecnej szosie z Brna do Wiednia. Tam zbudowano potężny obóz warowny, mający prawdopodobnie za zadanie „pilnowanie” Germanów. Ślady rzymskie pojawiają się również w innych miejscach południowych Moraw, m.in. w postaci rzymskich cegieł, których w późniejszych czasach używano ponownie jako materiału budowlanego.

Pod koniec IV wieku n.e. plemię **Hunów** wypędziło germańskich Ostrogotów i Wizygotów z ich siedzib nad Morzem Czarnym. Hunowie postępowali potem dalej do Kotliny Karpackiej, skąd najazdami nekali wielką część Europy, a zwłaszcza Imperium Rzymskie. Po porażce wojsk ich króla Attyli na Polach Katalaunijskich (451 rok n.e.) oraz śmierci Attyli w dwa lata później państwo Hunów rozpadło się, jednak wywołane ich najazdami ruchy narodów trwały nadal. Rozpoczął się okres **Wielkiej wędrówki ludów**. Swoje dotychczasowe siedziby opuścili również Markomanowie i Kwadowie. Przez Czechy i Morawy przewinęły się następnie inne plemiona germańskie, przede wszystkim **Longobardowie**, po pewnym czasie odeszły jednak i one. Potem pojawili się Słowianie.

Indeks osobowy

- Abeles Lazar, Żyd z Pragi 195
Abeles Szymon, Żyd z Pragi 195
Adalram, bp Salzburga 29
Adamec Ladisław, polityk czeski, premier Czechosłowacji 389
Addison Joseph, dyplomata brytyjski, poseł w Pradze 289
Agnieszka 72
Agnieszka, c. Tomasza Štítný 118
Agnieszka, św., c. Przemysła I Otokara, przełożona klarysek w Pradze 72
Albrecht II Habsburg, kr. Niemiec, Czech i Węgier 141
Albrecht I, kr. Niemiec 85, 90, 91, 93
Andegawenowie, dyn. francuska 89, 91
Anders Władysław, dowódca i polityk polski 333
Andrássy Gyula, polityk węgierski, minister spraw zagranicznych Austro-Węgier 269
Andropow Jurij, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 383
Andrzej, bp Pragi 66, 70, 71, 73
Anna, c. Wacława II, ż. Henryka Karyńskiego 93
Anna, c. Władysława II Jagiellończyka, ż. Ferdynanda I 155, 157
Arnim Hans Georg von, dowódca saski 181
Arnoszt z Pardubic, abp Pragi 100, 110
Arnulf (z Karyntii), ces. rzymski, kr. Franków Wschodnich 38
Arpadowie, dyn. węgierska 89, 92
Attyła, kr. Hunów 25
August II Mocny, kr. Polski, elektor Saksonii 197
Augustyn św., bp Hippony, filozof i teolog 61
Babenbergowie, dyn. austriacka 51, 75, 76, 77, 80
Bach Alexander von, polityk austriacki, minister spraw wewnętrznych 236, 238
Bach Jan Sebastian, kompozytor niemiecki 312
Badeni Kazimierz Felix, polityk polski, premier Przedlitawii 252, 254, 255
Balbín Bohuslav, uczonek czeski, jezuita 210
Balzer Oswald, historyk polski 255
Bartłomiej, ks. ziembicki 151
Bashevi Jakub, finansista 177
Baťa Jan Antonín, przemysłowiec czeski 286
Baťa Tomáš junior, przemysłowiec czeski 286
Baťa Tomáš, przemysłowiec czeski 286
Beckenbauer Franz, piłkarz niemiecki 378
Bela IV, kr. Węgier 75, 78, 79, 81

- Beneš Edvard, polityk czeski, prezydent Czechosłowacji 264, 276, 278, 287, 288, 290, 301, 302, 310, 315, 317, 320, 326, 330, 334, 339, 340, 341, 347, 350, 353, 354, 355, 356
- Beneš z Cvilína, możnowładca czeski 80
- Beneszowice, ród czeski 74
- Beran Josef, abp Pragi 358
- Beran Rudolf, polityk czeski, premier Czechosłowacji 317, 319
- Berndt Alfred Ingemar, nazistowski urzędnik niemiecki 309
- Biľak Vasil, polityk słowacki 374, 375, 377, 392
- Bismarck Otto von, polityk pruski, kanclerz Niemiec 242, 243
- Bjørnson Bjørnstjerne, pisarz norweski 260
- Blatný Ivan, pisarz czeski 360
- Boblig z Edelstadt Heinrich Franz, prawnik 187
- Boček Antonín, archiwista czeski 75, 219
- Bolesław I Chrobry, kr. Polski, ks. Czech 49, 50, 51, 52
- Bolesław III Rudy, ks. Czech 50, 51
- Bolesław II Pobożny, ks. Czech 40, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 88
- Bolesław II Śmiały, kr. Polski 58
- Bolesław I Srogi, ks. Czech 40, 43, 44, 45, 46, 47, 88
- Bonifacy VIII, papież 89
- Boreš z Riesenburgu, możnowładca czeski 82
- Bořita z Martinic Jarosław, namiestnik cesarski 169, 177, 210
- Borovička Michael, historyk czeski 254
- Borzywoj II, ks. Czech 58
- Borzywoj I, ks. Czech 30, 36, 38, 41
- Božeciecha, z.ż.Kosmasa 64
- Brahe Tycho de, astronom duński 163
- Brandl Petr, malarz czeski 190
- Brand Walter, polityk sudetoniemiecki 304
- Braun Matthias Bernhard, rzeźbiarz niemiecki działający w Czechach 190, 192
- Breżniew Leonid, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 367, 372, 373, 374, 375, 383, 384
- Brokoff Ferdynand Maksymilian, rzeźbiarz niemiecki działający w Czechach 190, 192
- Bruncvík, fikcyjny książę czeski 79
- Brygida Szwedzka, św., wizjonerka szwedzka 118
- Brzetysław II, ks. Czech 58
- Brzetysław I, ks. Czech 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59
- Budovec z Budova Waław, przywódca protestantów czeskich 168
- Bulcsú, wódz węgierski 46
- Buquoy Karol Bonaventura hr., dowódca cesarski 171, 173, 183
- Buquoyowie, ród czeski pochodzenia belgijskiego 183
- Bürckel Josef, polityk sudetoniemiecki 305
- Byron George, dramaturg i poeta angielski 221
- Čalfa Marián, polityk słowacki, premier Czechosłowacji 385, 389
- Čapek Karel, pisarz czeski 287, 293
- Carnap Rudolf, filozof niemiecki 248
- Ceausescu Nicolae, polityk rumuński, przywódca partyjny i prezydent Rumunii 383, 386
- Celestyn III, papież 64
- Čeněk z Vartenberku, możnowładca czeski 130
- Čermínová Marie „Toyen”, malarka czeska 295
- Černík Oldřich, polityk czeski, premier Czechosłowacji 369, 370, 373

- Černín Diviš, szlachcic czeski 174, 175
Černý Jan, polityk czeski, premier Czechosłowacji 282
Černý Václav, literaturoznawca czeski 319, 346, 360
Čespivová Lída, prostytutka praska 233
Chamberlain Neville, polityk brytyjski, premier 309, 310, 311, 312, 313, 314
Chelczycki Piotr, czeski reformator religijny 140
Chotkowa Zofia, szlachcianka czeska, ż. Franciszka Ferdynanda d'Este 261
Chruszczow Nikita, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 362, 367
Chrystian IV, kr. Danii i Norwegii 177
Chrystus (Jezus) 32, 44, 97, 122
Churchill Winston, polityk brytyjski, premier 310, 350
Chvalkovský František, polityk czeski, minister spraw zagranicznych Czechosłowacji 319, 320, 321
Chytilová Věra, reżyserka czeska 366
Ciano Galeazzo, polityk włoski, minister spraw zagranicznych 320
Cukr z Tamfeldu Jan, rycerz czeski 149
Čurda Karel, komandos czeski 331
Czech, mityczny praojciec Czechów 26
Czernienko Konstantin, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 383
Dagobert I, kr. Franków 27
Daladier Edouard, polityk francuski, premier 313, 314
Daniel, bp Pragi 63, 64
Dante Alighieri, pisarz włoski 86
Daun Leopold, dowódca austriacki 199, 200
Dienzenhofer Kilian Ignacy, architekt niemiecki działający w Czechach 188, 190
Dienzenhofer Krzysztof, architekt niemiecki działający w Czechach 188, 190
Dienzenhoferowie, rodzina architektów działających w Czechach 188
Dietrichstein Franciszek, kardynał, bp Ołomuńca 177
Dimitrijević Dragutin, szef wywiadu serbskiego 261
Dobrawa, księżniczka czeska, ż. Mieszka I 40, 46, 47
Dobrovský Josef, filolog czeski 209, 212, 214, 215, 217, 230, 250
Dragomira, księżniczka lucicka, ż. Wratisława I 41
Dubček Alexander, polityk słowacki, przywódca partyjny Czechosłowacji 365, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 390
Dürer Albrecht, malarz niemiecki 126
Durych Jaroslav, pisarz czeski 293
Duval de Dampierre Henri, dowódca cesarski 172
Dvořák Antonín, kompozytor czeski 248
Ebner-Eschenbach Marie von, pisarka austriacka 274
Einstein Albert, fizyk niemiecki 248, 358
Eliáš Alois, wojskowy i polityk czeski, premier Czechosłowacji 319, 329, 330
Elżbieta Pomorska, ż. Karola IV 126
Elżbieta Przemyślidka, c. Wacława II, ż. Jana Luksemburczyka 93, 94, 96

- Elżbieta Rycheza, c. Przemysła II Wielkopolskiego, ż. Wacława II i Rudolfa I 87, 91, 93
- Elżbieta, s. Władysława IV Kumańczyka 86
- Emma, ż. Bolesława II Pobożnego 44, 50
- Eugeniusz Sabaudzki, ks., dowódca austriacki 197
- Everwin, iluminator czeski 61
- Fabricius Filip, sekretarz kancelaryjny 169
- Feierabend Ladislav, polityk czeski 319
- Feifalik Julius, sławista niemiecki 250
- Ferdynand I, ces. Austrii 222, 234
- Ferdynand I Habsburg, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163
- Ferdynand II Habsburg, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 172, 175, 176, 177, 178, 179, 187
- Ferdynand III Habsburg, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 179, 180
- Ferdynand Styryjski 163, 167
- Fierlinger Zdeněk, polityk czeski 341, 351
- Filip II August, kr. Francji 67
- Filip Szwabski, kr. Niemiec 66, 67
- Filip VI, kr. Francji 100
- Filip ze Sponheimu, abp Salzburga i patriarcha Akwilei 80
- Firkušný Rudolf, pianista czeski 360
- Focjusz, patriarcha Konstantynopola, pisarz 32
- Forman Miloš, reżyser czeski 366
- Formis Rudolf, inżynier niemiecki 293, 300
- Franciszek Ferdynand d'Este, arcyksiążę austriacki, następca tronu Austro-Węgier 257, 261, 404
- Franciszek II (I), ces. rzymski i Austrii, kr. Czech i Węgier 208, 215, 222
- Franciszek I Stefan, ces. rzymski, ks. Lotaryngii 196
- Franciszek Józef I, ces. Austrii, kr. Węgier 226, 234, 238, 243, 247, 257, 261, 266
- Freud Siegmund, psycholog austriacki 274
- Frič Josef Václav, pisarz, dziennikarz i polityk czeski 231, 232, 233, 238
- Fryderyk Bitny, ks. Austrii 75, 76, 78
- Fryderyk I Barbarossa, ces. rzymski 58, 60, 62, 64
- Fryderyk II, ces. rzymski, kr. Sycylii 67, 72, 80
- Fryderyk II Wielki, kr. Prus 197, 198, 199, 200, 203, 241
- Fryderyk, ks. Czech 64
- Fryderyk V z Palatynatu, ks. palatyna reński, kr. Czech 168, 172, 173
- Fuchs Bohuslav, architekt czeski 293
- Fügner Jindřich, założyciel towarzystwa Sokol 240, 241
- Gabčík Jozef, komandos słowacki 330, 331, 332
- Gábor (Gabriel) Bethlen, ks. Siedmiogrodu, możnowładca węgierski 172, 177
- Garrigue Charlotta, ż. Tomáša Garrigue Masaryka 258
- Gebauer Jan, językoznawca czeski 250, 251
- Gehry Frank O., architekt amerykański 394
- Gertruda, bratanica Fryderyka Bitnego, ż. Władysława, królewicza czeskiego 75

- Gertruda, c. Henryka I Brodatego, przełożona cysterek trzebnickich 67
- Gočár Josef, architekt czeski 256
- Goebbels Joseph, polityk niemiecki, minister propagandy i kanclerz Rzeszy 300, 309
- Golian Ján, dowódca słowacki 336, 338
- Gomułka Władysław, polityk polski, przywódca partyjny PRL 372
- Gorazd, duchowny wielkomorawski 37
- Gorbaczow Michaił, polityk radziecki, przywódca partyjny i prezydent ZSRR 379, 380, 383, 385, 386
- Gott Karel, piosenkarz czeski 382
- Gottwald Klement, polityk czeski, przywódca partyjny i prezydent Czechosłowacji 296, 319, 334, 341, 349, 350, 351, 354, 357, 358, 359, 362
- Grégr Julius, właściciel gazety 250
- Grillparzer Franz, dramatopisarz austriacki 83
- Grósz Károly, polityk węgierski, przywódca partyjny Węgier 386
- Grzegorz XI, papież 107
- Guidon, kardynał, legat papieski w Czechach 71
- Gumpold, bp Mantui, hagiograf 44
- Gustaw II Adolf, kr. Szwecji 181, 183
- Guta, c. Rudolfa I Habsburga, ż. Wacława II 82, 86
- Gutfreund Jiří 293
- Habsburgowie, dyn. niemiecka 96, 115, 155, 156, 158, 159, 160, 163, 165, 166, 171, 172, 175, 179, 181, 184, 188, 190, 191, 195, 196, 198, 201, 202, 209, 226, 242, 258, 263, 278
- Hácha Emil, prawnik i polityk czeski, prezydent Czechosłowacji oraz Protektoratu Czech i Moraw 317, 318, 320, 321, 327, 329
- Hadrian II, papież 34
- Halas František, poeta czeski 45, 293, 312
- Hálek Vítězslav, pisarz czeski 238
- Hanka Václav, pisarz, językoznawca i pedagog czeski 217, 219, 220, 221
- Hanuš z Mühlheimu, mieszczanin praski 121
- Harrach Ernest Wojciech, abp Pra-
gi 186
- Havel Václav, dramaturg i polityk czeski, prezydent Czechosłowacji i Republiki Czeskiej 381, 385, 386, 389, 390, 392
- Havlíček Borovský Karel, dziennikarz i wydawca czeski 220, 224, 225, 226, 235, 236, 237
- Henlein Konrad, polityk sudetonie-
miecki 293, 298, 299, 304, 305, 306, 307, 308, 309
- Henryk Brzetysław, ks. Czech 64
- Henryk I Brodaty, ks. śląski i kra-
kowski 67, 69
- Henryk II, ces. rzymski 51
- Henryk III, kr. Anglii 72
- Henryk II Pobożny, ks. śląski, wiel-
kopolski i krakowski 74
- Henryk I Ptasznik, kr. Niemiec 42, 43
- Henryk IV, ces. rzymski 56
- Henryk IV Probus, ks. wrocławski i krakowski 92
- Henryk Karyncki, kr. Czech, ks. Karyntii 93
- Henryk, s. Kosmasa 64
- Henryk VII Luksemburczyk, kr. Nie-
mieć, ces. rzymski 93, 94
- Henryk (VII), s. Fryderyka II, anty-
król Niemiec 72
- Henryk z Lipej, możnowładca cze-
ski 91

- Henryk z Rožmberku, możnowładca czeski 114
- Herz Juraj, reżyser słowacki 285
- Heydrich Reinhard, polityk niemiecki, p.o. protektora Protektoratu Czech i Moraw 323, 329, 330, 331, 332
- Heyrovský Jaroslav, chemik czeski 248
- Hieronim Praski, współpracownik Jana Husa 121, 127
- Hildebert, iluminator czeski 61
- Hilsner Leopold, Żyd oskarżony o zabójstwo 252, 256, 257, 258
- Hitler Adolf, polityk niemiecki, partyjny i państwowy przywódca Rzeszy 252, 297, 299, 301, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 324, 334, 337, 342
- Hlinka Andrej, duchowny i polityk słowacki 260, 290, 291, 294, 297, 298
- Hodža Milan, polityk czeski, premier Czechosłowacji 301, 306, 311
- Hohenstaufowie, dyn. niemiecka 60, 66
- Hohenwarth Karl Sigmund, polityk austriacki, premier 246, 247
- Holan Vladimír, poeta czeski 293
- Hollar Václav, rytownik czeski 186
- Hölzenbein Bernd, piłkarz niemiecki 378
- Honecker Erich, polityk wschodni-niemiecki, przywódca partyjny NRD 386
- Horáková Milada, polityczka czeska 356, 358
- Hostovský Egon, pisarz czeski 360
- Hrabal Bohumil, pisarz czeski 366
- Hrabiszycze, ród czeski 74
- Hradca (panowie z), ród czeski 70
- Hroznata, możnowładca czeski 64
- Hrozný Bedřich, orientalista czeski 248
- Hrůzová Anežka, ofiara zabójstwa 256
- Hubáček Karel, architekt czeski 382
- Huler Zygmunt, miszczanin czeski 114
- Husák Gustáv, polityk słowacki, przywódca partyjny i prezydent Czechosłowacji 373, 375, 377, 379, 380, 381, 386, 390, 392
- Hus Jan, czeski reformator religijny 101, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 131, 137, 246
- Husserl Edmund, filozof niemiecki 274
- Hutka Jaroslav, pieśniarz czeski 381
- Ida, księżniczka niemiecka, ż. Spycigniewa II 55
- Ignacy Loyola, św., założyciel zakonu jezuitów 192
- Innocenty III, papież 71
- Jagiellonowie, dyn. litewska 141, 143, 144, 145, 155
- Jakeš Miloš, polityk czeski, przywódca partyjny Czechosłowacji 385, 386
- Jakobson Roman, językoznawca czeski 248
- Jakoubek ze Stríbra, współpracownik Jana Husa 121
- Jaksch Wenzel, polityk sudetoniemiecki 306
- Jakub I, kr. Anglii, Szkocji i Irlandii 172
- Janák Pavel, architekt czeski 285
- Jan, bp Ołomuńca 56
- Jan Henryk, margr. Moraw 106
- Jan III Sobieski, kr. Polski 193
- Jan Jerzy I, elektor Saksonii 181, 185
- Jan Luksemburczyk, kr. Czech 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 109

- Jan Nepomucen (z Pomuka), św.,
wikariusz generalny abpa Pragi
112, 113, 187, 189
- Jan VIII, papież 36
- Jan ze Smiřic, ziemianin czeski 139
- Jan Zgorzelecki, ks. zgorzelecki i dol-
nołużycki 114
- Jan z Jensejnu, abp Pragi 110,
112, 113
- Jan z Kwidzyna, filozof i teolog cze-
ski 119
- Jan Źelazny, bp Litomyśla i Ołomuń-
ca 127, 128
- Jarloch, kronikarz 71
- Jaromir, bp Pragi 50, 54, 56, 57, 70
- Jaromir, ks. Czech 50, 51, 52, 54
- Jaroř Otakar, dowódca czeski 333
- Jelaćić Josip, polityk i dowódca chor-
wacki 226, 233, 234
- Jerome Jerome K., pisarz angielski
318
- Jerzy z Milevska, możnowładca cze-
ski 63
- Jerzy z Podiebradów, kr. Czech 47,
141, 142, 143, 144, 146, 151
- Jesenská Milena, dziennikarka cze-
ska 305
- Jiránek Vladimír, karykaturzysta
czeski 366
- Jirásek Alois, pisarz czeski 26, 190
- Jodok, margr. Moraw 114
- Józef II, ces. rzymski, kr. Czech
i Węgier 201, 202, 204, 206, 207,
211, 222, 236
- Judyta, księżniczka austriacka,
ż. Brzetysława I 51, 54, 55
- Jungmann Antonín J., profesor
medycyny uniwersytetu praskie-
go 215
- Jungmann Jan J., duchowny czeski
215
- Jungmann Josef, filolog czeski 209,
214, 215, 216, 217, 219, 230
- Kachyňa Karel, reżyser czeski 366
- Kádár János, polityk węgierski,
przywódca partyjny Węgier 383,
386
- Kádár Ján, reżyser słowacki 366
- Kafka Franz, pisarz niemiecki 248,
274, 305
- Kalista Zdeněk, historyk czeski 360
- Kantorek Pavel, karykaturzysta 366
- Karol, arcyksiążę austriacki 208
- Karol I (IV), ces. Austrii, kr. Węgier
257, 261, 263, 266, 270
- Karol I Robert, kr. Węgier 89, 91, 96
- Karol IV (I) (Wacław), ces. rzymski,
kr. Czech 89, 93, 94, 97, 98, 99,
100, 101, 102, 103, 104, 105, 106,
107, 108, 109, 117, 118, 121, 126,
131, 148
- Karol I Wielki, kr. Franków, ces.
rzymski 28, 42
- Karol starszy z Źerotína, magnat
czeski 176
- Karol V, ces. rzymski, kr. Hiszpanii
156, 159
- Karol VI, ces. rzymski, kr. Czech
i Węgier 195, 196, 197
- Karol VII Albert, ces. rzymski, kr.
Czech, elektor bawarski 197
- Károlyi Mihály, premier Węgier 272
- Kazimierz III Wielki, kr. Polski 96
- Kazimierz IV Jagiellończyk, kr. Pol-
ski, w. ks. Litwy 143
- Kazimierz, ks. bytomski 87
- Kepler Jan, astronom niemiecki 163
- Kinský Filip Józef, kanclerz Austrii
198
- Klara, św., założycielka zakonu kla-
rysek 72
- Klaus Václav, polityk czeski, prezy-
dent Republiki Czeskiej 393, 394
- Klemens I, św., papież 33, 34
- Klemens VII, antypapież 107
- Klemens VI (Pierre de Rosières),
papież 97, 100
- Klemens XIV, papież 203
- Klofáč Václav, polityk czeski 263

- Klos Elmar, reżyser czeski 366
Knížík Milan, performer czeski 366
Kocáb Michael, muzyk i polityk czeski 387
Kohák Erazim, filozof czeski 360
Kohout Pavel, pisarz czeski 365, 381
Kollár Ján, poeta czeski pochodzenia słowackiego 220, 221
Kolovrat, hrabia 217
Komenský Jan Amos, myśliciel czeski 180, 184
Königsmark Hans Christoff, dowódca szwedzki 184
Konrad II, ces. rzymski 52
Konrad II Otto, ks. Czech, margr. Moraw 64
Konrad I, ks. Czech 54, 58
Konstantyn (Cyryl), św., misjonarz bizantyński 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 192, 331
Konstantyn VII Porfirogeneta, ces. Bizancjum, pisarz 30
Kopidłański Jan, rycerz czeski 149
Kopidłański Jerzy, rycerz czeski 149, 151
Kopitar Jernej, sławista słoweński 250
Kosmas, dziekan kapituły praskiej, kronikarz 26, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 63, 64
Kotek Josef, redaktor czeski 263
Krajina Vladimír, jeden z przywódców czeskiego ruchu oporu 331
Kramář Karel, polityk czeski, premier Czechosłowacji 263, 265, 269, 276, 278, 280, 281
Kramerus Matěj Václav, wydawca czeski 214
Krása Jan, mieszczanin praski 131
Kratochvíl Slavomír, urzędnik 263
Kriegel František, polityk czeski 370, 373, 375
Křišťan z Prachatic, współpracownik Jana Husa 121
Kříž Jan, mieszczanin praski 121
Kryl Karel, piosenkarz czeski 381
Kubelík Rafael, dyrygent czeski 360
Kubiš Jan, komandos czeski 330, 331, 332
Kubitschek de Oliveira Juscelino, polityk brazylijski pochodzenia czeskiego, prezydent Brazylii 240
Kundera Milan, pisarz czeski 365, 367, 381
Kunegunda, c. Przemysła II Ottokara, przełożona klasztoru na Zamku Praskim 79
Kunegunda, wnuczka Beli IV 79, 83, 85, 86
Kupecký Jan, malarz czeski 190
Kupka František, malarz czeski 248
Kurtzhandel Löbl, Żyd z Pragi 195
Kuzmány Karol, duchowny, pisarz, poeta i tłumacz słowacki 221
Kvapil Jaroslav, dramaturg czeski 267
Lacroix Victor de, dyplomata francuski, poseł w Pradze 310
Lammingen z Albenreuthu Wolf Maksymilan hr., szlachcic czeski 191
Landovský Pavel, aktor czeski 381
Latour Theodor, polityk austriacki, minister wojny 234
Laudon Gideon, dowódca austriacki 199
Laušman Bohumil, polityk czeski 351
Lautner Krzysztof, duchowny czeski, dziekan 187
Lech, mityczny praojciec Polaków 26
Lél, wódz węgierski 46
Lenin Włodimierz, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 295, 384
Leopold II, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 201, 207
Lessing Teodor, filozof niemiecki 293, 299

- Lev z Rožmitálu Zdeněk, magnat 145, 151, 153
Lexa von Aehrenthal Alois, polityk austriacki, minister spraw zagranicznych 257
Libelt Karol, polityk polski 231
Libor Jan, historyk czeski 87
Libusza, mityczna księżna czeska, ż. Przemysła 65
Liechtenstein Karol II, bp Ołomuńca 187
Liechtenstein Karol I, ks. opawski i karniowski, wielkorządca czeski 176, 177
Lobkovic (panowie z), ród czeski 153
Lomnicy (panowie z), ród czeski 74
Lotar III z Supplinburga, ces. rzymski 59
Ludgarda, św., mistyczka flamandzka 192
Ludmiła, św., ż. Borzywoja I 36, 41, 42
Ludwik, abp Miśni 111
Ludwik II Jagiellończyk, kr. Czech i Węgier 144, 145, 151, 153, 154, 155, 156
Ludwik II Niemiecki, kr. Franków Wschodnich 35
Ludwik IV Bawarski, ces. rzymski, ks. Bawarii 96, 99, 100, 101
Ludwik X, ks. Bawarii 155
Luksemburgowie, dyn. niemiecka 93, 96, 100
Lurago Anselmo, architekt włoski działający w Czechach 188
Luter Marcin, niemiecki reformator religijny 157, 166
Luža Vojtěch, oficer czeski 337
Mácha Karel Hynek, poeta czeski 220, 221, 222, 230, 238
Mach Ernst, fizyk austriacki 248, 274
Maciej II Habsburg, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 163, 165, 166, 167, 169, 171
Maciej I Korwin, kr. Węgier i Czech 141, 142, 143, 144, 145, 146
Magni Valerián, prowincjał kapucynów czeskich 186
Mahler Gustav, kompozytor austriacki 274
Maier Sepp, piłkarz niemiecki 378
Maksymilian II, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 155, 161, 163
Maksymilian, ks. Bawarii 172
Malypetr Jan, polityk czeski, premier Czechosłowacji 297
Małgorzata, s. Fryderyka Bitnego, ż. Przemysła II Ottokara 75, 76, 78, 79, 80
Mansfeld Peter Ernst hr., dowódca czeski 171
Marbod, władca Markomanów 25
Mareš Petr, historyk czeski 364
Maria, księżniczka austriacka, ż. Ludwika II Jagiellończyka 155
Maria Teresa, ż. Franciszka I Stefana, kr. Czech i Węgier 189, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 209, 211, 241
Marradas Baltazar, dowódca cesarski 183
Masaryk Jan, polityk czechosłowacki, minister spraw zagranicznych 341, 351, 354
Masaryk Tomáš Garrigue, filozof, socjolog i polityk czeski, prezydent Czechosłowacji 205, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 261, 263, 264, 278, 287, 288, 290, 301, 319, 322, 351
Matějka Evžen, krawiec 263
Mateusz z Arras, architekt francuski 100
Mateusz z Krakowa, bp Wormacji, uczony polski 118
Mathauser Josef, malarz czeski 200

- Mečiar Vladimír, polityk słowacki, premier Republiki Słowackiej 393, 394
- Medek Mikuláš, malarz czeski 366
- Meistermann Ludolf, duchowny niemiecki 122
- Mendel Gregor, duchowny czeski, opat klasztoru w Starym Brnie, twórca genetyki 244
- Menzel Jiří, reżyser czeski 366
- Metody, św., abp Moraw 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 56, 192, 331
- Metternich Klemens Lothar, polityk austriacki, kanclerz 208, 215, 216, 222, 226, 235, 236
- Michał, bp Ratyzbony 46
- Michał III, ces. Bizancjum 32
- Mickiewicz Adam, poeta i dramaturg polski 221
- Mies van der Rohe Ludwig, architekt niemiecki 294
- Mieszko I, ks. Polski 40, 46
- Mieszko, ks. cieszyński 275
- Mikołaj II, cesarz (car) Rosji 266
- Milicz Jan (z Kromieryża), kleryk czeski, reformator religijny 118
- Milota z Dědic, możnowładca czeski 80, 83
- Mirosław, możnowładca czeski 63
- Miseroni Dionisio, włoski szlifierz kamieni szlachetnych 194
- Mlada, c. Bolesława I Srogiego, przełożona klasztoru w Pradze 47
- Mojmir II, ks. Wielkich Moraw 37, 38, 39
- Mojmir I, ks. Wielkich Moraw 29, 30, 31
- Mojmirowice, dyn. wielkomorawska 29, 30, 31, 38
- Mommsen Theodor, historyk niemiecki 254
- Moravec Emanuel, polityk czeski, minister edukacji Protektoratu Czech i Moraw 330
- Moravec František, wojskowy czeski, szef wywiadu czechosłowackiego 303, 328, 330
- Mozart Wolfgang Amadeusz, kompozytor austriacki 213
- Mstiš, możnowładca czeski 71, 72
- Mucha Alfons, malarz czeski 248
- Mukařovský Jan, językoznawca czeski 248
- Musil Alois, orientalista czeski 248
- Mussolini Benito, polityk włoski, premier 313, 320
- Nagy Imre, polityk węgierski, premier 387
- Napoleon I, ces. Francuzów 136, 207, 208, 238
- Navrátilová Martina, tenisistka czeska 381
- Němec Bohumil, polityk czeski 301, 302
- Němec František, dyplomata czeski 340
- Němec Jan, reżyser czeski 366
- Neruda Jan, pisarz czeski 238
- Neurath Konstantin von, polityk niemiecki, protektor Protektoratu Czech i Moraw 323, 324, 329
- Newton Basil, dyplomata brytyjski, poseł w Pradze 310
- Nezval Vítězslav, poeta czeski 293
- NN, ks. Wiślan 36
- NN z dyn. Piastów, narzeczony św. Agnieszki 72
- Nosek Václav, polityk czeski, minister spraw wewnętrznych Czechosłowacji 353
- Novotný Antonín, polityk czeski, prezydent Czechosłowacji 362, 364, 367, 368, 369
- Ockham Wilhelm, filozof i teolog angielski 120
- Oczko z Vlašimia Jan, abp Pragi 110

- Oldrzych, ks. hradecki i ołomuniecki 64
- Oldrzych (Ulryk), ks. Czech 50, 51, 52, 53, 54
- Opletal Jan, student praski 327, 389
- Ota z Bergova, szlachcic czeski 114
- Otto II Czarny, ks. ołomuniecki 59
- Otto III, ces. rzymski 47
- Otto I Piękny, ks. ołomuniecki 54
- Otto IV z Brunszwiku, ces. rzymski 66, 67
- Otto I Wielki, ces. rzymski 45, 46
- Otto V Długi, margr. brandenburski 83, 85
- Otto VIII Wittelsbach 67
- Otto von Maissau, szlachcic austriacki 80
- Oxenstierna Axel, kanclerz Szwecji 180
- Palach Jan, student czeski 373, 376, 386
- Palacký František, historyk i polityk czeski 26, 205, 220, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 232, 235, 241
- Palcz Stefan, czeski duchowny 120
- Panenska Antonín, piłkarz czeski 378
- Parler Piotr, rzeźbiarz i architekt niemiecki 100
- Passer Ivan, reżyser czeski 366
- Patočka Jan, filozof czeski 360, 381, 382
- Patton George S., dowódca amerykański 343, 344
- Pavel Josef, polityk czeski 370
- Pelikán Jiří, dziennikarz czeski 381
- Pernštejnu (panowie z), ród czeski 74, 153
- Peroutka Ferdinand, publicysta czeski 360
- Petr I z Rožmberku, możnowładca czeski 97
- Piastowie, dyn. polska 49, 87, 92, 96
- Piccolomini Oktawiusz, ks. Amalfi, dowódca cesarski 183
- Píka Heliodor, dowódca czeski 334, 356, 358
- Pilgram Anton, architekt i rzeźbiarz austriacki 152
- Piłsudski Józef, wojskowy i polityk polski, naczelnik państwa 281
- Piotr, legat papieski w Czechach 71
- Piotr z Aspeltu, kanclerz Czech 89
- Piotr Żytawski (z Żytawy), kronikarz 90, 91
- Pius II, papież 143
- Pius IV, papież 161
- Pius VI, papież 206
- Plocek Evžen, robotnik czeski 376
- Popel z Lobkovic Zdeniek, przywódca katolików czeskich 177
- Porsche Ferdinand, niemiecki konstruktor samochodowy 274
- Preissig Vojtěch, malarz czeski 326
- Přenosilová Yvonne, piosenkarka czeska 381
- Preussler Ottfried, pisarz niemiecki 274
- Pribina, ks. Nitry 29, 30
- Prokop Goły (Wielki), duchowny i dowódca czeski 130, 136, 138
- Prokop, pustelnik czeski 53
- Przemysław II Ottokar, kr. Czech 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 90, 101, 110
- Przemysław II Wielkopolski, kr. Polski 87, 91
- Przemysław I Ottokar, kr. Czech 58, 59, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 77, 82, 88
- Przemysław, mityczny protoplasta Przemyślidów 41, 65
- Przemyslidzi, dyn. czeska 36, 40, 41, 42, 46, 47, 48, 52, 54, 55, 56, 60, 63, 64, 65, 67, 92, 93, 96, 98, 100, 413
- Puchnik Mikołaj, oficjał archidiecezji praskiej 113

- Racek, opat klasztoru benedyktynów w Kladrubach 112
- Radecký z Radče Josef, dowódca austriacki pochodzenia czeskiego 208, 226, 233
- Radzim-Gaudenty, abp Gniezna 48
- Rašín Alois, polityk czeski 263, 269, 279, 281
- Renčín Vladimír, karykaturzysta czeski 366
- Reymont Władysław, pisarz polski 223
- Reynek Bohuslav, poeta czeski 293
- Richelieu Armand Jean du Plessis du, kardynał, polityk francuski 181
- Ried Benedykt, architekt i budowniczy niemiecki 147, 150
- Rieger František Ladislav, polityk czeski 241
- Rilke Rainer Maria, pisarz niemiecki 248, 274
- Ripellino Angelo Maria, sławista włoski 164
- Roháč z Dubej Jan, dowódca czeski 141
- Rokycana Jan, teolog czeski 135
- Rosières Pierre, de 97
- Rościśław, ks. Wielkich Moraw 30, 32, 33, 35
- Rožmberkowie, ród czeski 70, 153
- Rožmitálu (panowie z), ród czeski 153
- Rudolf I Habsburg, kr. Niemiec 77, 81, 82, 83, 86, 90
- Rudolf II, ces. rzymski, kr. Czech i Węgier 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167
- Rudolf I, kr. Czech 91, 93
- Runciman Walter, polityk brytyjski 301, 308
- Ruprecht III, kr. Niemiec, elektor Palatynatu Reńskiego 115
- Rus, mityczny praojciec Rusinów 26
- Rutha Heinrich, architekt sudetoniemiecki 304
- Ryszard z Kornwalii, kr. Niemiec 80
- Salivarova Zdena, pisarka i tłumaczka czeska, ż. Josefa Škvorecký'ego 380
- Samo, kupiec frankijski, władca Słowian 26, 27, 28, 30
- Santini Jan, architekt czeski 189, 190
- Schlick Joachim Andrzej, przywódca protestantów czeskich 174, 210
- Schörner Ferdinand, dowódca niemiecki 342
- Schuh Marina, wieśniaczka czeska 187
- Schuselka Franz, polityk austriacki 228
- Schwarzenberg Karol, ks., dowódca austriacki 208
- Scott Walter, pisarz i poeta szkocki 221
- Sedláček Václav, robotnik praski 327
- Seifert Jaroslav, poeta czeski 293
- Seton-Watson Robert William, historyk i publicysta angielski 289
- Sewerus, bp Pragi 53, 56
- Sędziwój Michał, alchemik polski 163
- Šik Ota, ekonomista czeski 367, 370
- Široký Viliam, polityk słowacki 341
- Skłodowska-Curie Maria, uczona polska 359
- Škoda Emil, przedsiębiorca czeski 249
- Škréta Karel, malarz czeski 190, 194
- Škvorecký Josef, pisarz czeski 365, 380
- Sladkovský Karel, polityk czeski 241
- Slánský Rudolf, polityk czeski 356, 358, 359

- Slavata Wilhelm, namiestnik cesarski 169, 177, 210
Šlitr Jiří, muzyk czeski 366
Sławnik, możnowładca czeski 47
Sławnikowice, ród czeski 40, 48, 49, 88
Sławomir, duchowny wielkomorawski 35
Słowacki Juliusz, poeta i dramaturg polski 221
Smetana Bedřich, kompozytor czeski 217, 248
Smiriccy, ród czeski 139, 153, 169
Smirický Jan Jerzy, magnat czeski 168
Smrkovský Josef, polityk czeski 370, 373, 376
Šnejdársek Josef, dowódca czechosłowacki 276
Sobiesław II, ks. Czech 64
Sobiesław I, ks. Czech 58, 59, 60, 64
Sobiesław, s. Sławnika, możnowładca czeski 48, 49
Sokol Jan (z Lamberku), dowódca czeski 116
Soltau Konrad, teolog czeski 119
Soukup František, polityk czeski 269
Šoupal Josef, zamachowiec czeski 281
Spann Othmar, politolog austriacki 304
Spycigniew II, ks. Czech 53, 54, 55, 56
Spycigniew I, ks. Czech 38, 40, 41, 50
Šrobár Vavro, polityk słowacki 269
Stalin Józef, polityk radziecki, przywódca partyjny ZSRR 295, 296, 334, 339, 340, 342, 344, 345, 351, 352, 359, 362, 363, 384
Stanisław ze Znojma, teolog czeski 120, 122
Štastný Alois, zamachowiec czeski 281
Stefan Bocskay, ks. Siedmiogrodu, możnowładca węgierski 165
Štefánik Milan Rastislav, astronom i polityk słowacki 264, 265, 278, 290
Stefan I, św., kr. Węgier 50
Stefan Urosz II Milutin, kr. Serbii 86
Stěhule Ladislav, prawnik praski 288, 289
Šternberkowie, ród czeski 153
Štítný Tomasz, czeski pisarz religijny 118, 119
Stříbrný Jiří, polityk czeski 269
Štúr Ludovít, językoznawca i polityk słowacki 223, 290
Štyrský Jindřich, malarz czeski 293, 295
Suchý Jiří, muzyk czeski 366
Sulejman Wspaniały, sułtan otomański 153, 154
Švehla Antonín, polityk czeski, premier Czechosłowacji 269, 278, 280, 286
Světlá Karolina, pisarka czeska 238
Svoboda Ludvík, wojskowy i polityk czeski, prezydent Czechosłowacji 326, 333, 341, 350, 369, 370, 375
Syrový Jan, wojskowy i polityk czeski, premier Czechosłowacji 311, 319
Szabó István, reżyser węgierski 252
Szczekna Jan, filozof i teolog czeski 121
Szekspir William, dramatopisarz i poeta angielski 262
Świętopełk II, ks. wielkomorawski 37
Świętopełk I, ks. Wielkich Moraw 29, 31, 35, 36, 37, 38
Świętopełk, ks. Ołomuńca i Czech 58
Świętosława (Swatawa), księżniczka polska, ż. Wratisława II 58

- Świnka Jakub, abp Gniezna 87
- Thám Karol Ignacy, pisarz czeski 214
- Thám Wacław, pisarz i dramaturg czeski 214
- Thietmar, bp Pragi 47
- Thümmel Paul, oficer wywiadu niemieckiego 328
- Thurn Henryk Maciej, protestantcki dowódca czeski 174, 181, 210
- Tigrid Pavel, publicysta czeski 360
- Tilly Johan von, dowódca bawarski 173
- Tinkova Daniela, historyczka czeska 205
- Tiso Josef, duchowny i polityk słowacki, prezydent Słowacji 321
- Tisza István, polityk węgierski, premier 266, 272
- Tobiasz z Bechyni, bp Pragi 85, 86
- Tołstoj Lew, pisarz rosyjski 208
- Tomori Pál, dowódca węgierski 154
- Totting z Oyty Henryk, filozof i teolog praski 119
- Toufar Josef, duchowny czeski 360
- Tríska Jan, aktor czeski 381
- Tuka Vojtech, polityk słowacki 293, 294, 295
- Tusar Vlastimil, polityk czeski, premier Czechosłowacji 278, 280, 282
- Tyl Josef Kajetán, pisarz czeski 221, 225
- Tyrš Miroslav, założyciel towarzystwa Sokol 240, 241
- Ugedej, chan 75
- Ulbricht Walter, polityk wschodnioniemiecki, przywódca partyjny NRD 372
- Urban VI, papież 107
- Váchal Josef 293
- Vaculík Ludvík, pisarz czeski 367, 371, 372, 381
- Valdštejnu (panowie z),ród czeski 153, 176
- Vančura Vladislav, pisarz czeski 293, 330
- Vaníček Vratislav, historyk czeski 55
- Vašek Antonín, filolog czeski 250
- Vávra Otakar, reżyser czeski 187
- Velen z Žerotína Ladislav, magnat czeski 172
- Viest Rudolf, dowódca słowacki 337
- Vladivoj, ks. Czech 51
- Volek Jan, s. Wacława II, prepozyt kapituły wyszehradzkiej 98
- Wacław III, kr. Węgier (jako Władysław V), Czech i Polski 85, 91, 92, 93
- Wacław II, kr. Czech i Polski 79, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 98, 101, 104
- Wacław (II), ks. Czech 64, 66
- Wacław I, kr. Czech 72, 73, 74, 75, 76, 77, 82, 87
- Wacław I, św., ks. Czech 40, 41, 42, 43, 44, 45, 52, 312
- Wacław IV, kr. Niemiec i Czech 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 117, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 153
- Wacław Wilhelm z Roupova, przywódca protestantów czeskich 168
- Waldhausen Konrad, kaznodzieja austriacki 118
- Wallenstein Albrecht, możnowładca i dowódca czeski, ks. frydlandzki 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 194
- Wallenstein Jan Józef, hr., arystokrata czeski 194
- Wallenstein-Wartenberg Cristian Vincenc Ernest, hr., przemysłowiec czeski 249

- Welfowie, dyn. niemiecka 66
Wiching, bp Nitry 36, 37
Wiesner Arnošt, architekt czeski 293
Wiklef Jan, filozof i teolog angielski 117, 120, 122
Wilhelm IV, ks. Bawarii 155
Wilhelm z Pernštejnu, magnat czeski 151
Wilson Woodrow, polityk amerykański, prezydent USA 273
Windischgrätz Alfred, ks., dowódca austriacki 231, 232, 234
Windischgrätz Eleonora, ż. Alfreda 232
Witek, br. Zawiszy z Falkensteinu 86
Witisław, ks. czeski 38
Witkowcy, ród czeski 74, 80, 81, 82, 85, 86
Wit, św., męczennik rzymski 43
Witte Johann de, finansista działający w Czechach 177
Wittenberg Arvid, dowódca szwedzki 184
Władysław III Henryk, ks. Czech, margr. Moraw 58, 64, 65, 66
Władysław II Jagiellończyk, kr. Czech i Węgier 143, 144, 145, 146, 149, 151, 178
Władysław II, ks., następnie kr. Czech 58, 60, 61, 62, 63, 64, 67
Władysław I, ks. Czech 58, 59, 60
Władysław I Łokietek, kr. Polski 91
Władysław IV Kumańczyk, kr. Węgier 81, 86
Władysław, królewicz czeski 75
Władysław V 89
Władysław (V) Pogrobowiec, kr. Czech i Węgier 141
Własow Andriej, dowódca radziecki w służbie niemieckiej 342
Włodek Adam, tłumacz polski 312
Wojciech, św., bp Pragi 40, 47, 48, 49, 52, 53, 249
Wolfgang, św., bp Ratyzbony 46
Wolker Jiří, poeta czeski 293
Wratisław II (I), ks., następnie kr. Czech 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 67, 70, 71
Wratisław I, ks. Czech 41
Zabarella Francesco, abp Florencji 125
Zahradníček Jan, poeta czeski 293
Zajíc Jan, uczeń czeski 376
Zápolya Jan 158
Zápotocký Antonín, polityk czeski, prezydent Czechosłowacji 359, 364
Zawisza z Falkensztejnu, możnowładca czeski 82, 85, 86
Zdik Henryk, bp. ołomuniecki 63, 70
Žemlička Josef, historyk czeski 52
Žižka Jan, dowódca czeski 101, 116, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141
Zygmunt I Stary, kr. Polski, w. ks. Litwy 155
Zygmunt Luksemburczyk, ces. rzymski, kr. Węgier i Czech 60, 109, 114, 115, 124, 126, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 137, 139, 141, 158